

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Басюк Лариси Олександрівни на тему «Отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Презумпція невинуватості, як загальна засада кримінального провадження в Україні, покладає обов'язок забезпечення доведеності вини будь-кого у вчиненні кримінального правопорушення на сторону обвинувачення – уповноважені державою інституції та їх представники. Доведення вини має відбуватися у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України.

Такі високі стандарти кримінального провадження є гарантом належності та допустимості всіх доказів (зібраних за допомогою передбачених законних засобів), що забезпечують доведеність винуватості у вчиненні кримінальних правопорушень та виключення розумного сумніву щодо невинуватості.

Одним із законних та важливих засобів збирання доказів у кримінальному провадженні є проведення експертизи. При цьому висновок експерта є самостійним процесуальним джерелом доказів, які нерідко неможливо отримати

в інший, ніж проведення експертизи, спосіб. Водночас, допустимість фактичних даних, що містяться у висновку експерта за результатами проведення експертизи, як доказу, забезпечується, в тому числі, безумовним дотриманням процесуальної процедури отримання зразків для експертизи (у випадках, коли для проведення експертизи та вирішення певних експертних завдань виникає необхідність в дослідженні зразків). Порушення визначеної процедури отримання зразків для експертизи позбавляє сторони кримінального провадження взагалі та сторону обвинувачення зокрема важливого джерела доказів, внаслідок чого спостерігається зниження кількості кримінальних проваджень, направлених до суду.

Так, відповідно до статистичної інформації Офісу Генерального прокурора, загальна кількість облікованих кримінальних правопорушень у 2019 році становила – 444130, з них направлено до суду з обвинувальним актом - 154585 кримінальних проваджень; у 2020 році – 360622, з них 148332 направлено до суду з обвинувальним актом; у 2021 році – 321443, з них 153109 направлено до суду з обвинувальним актом; у 2022 році – 362636, з них 113159 направлено до суду з обвинувальним актом; за 10 місяців 2023 року – 418160, з них направлено до суду з обвинувальним актом – 138866 (стор. 15–16). Різниця між зареєстрованими кримінальними правопорушеннями та направленими до суду з обвинувальним актом пояснюється багатьма причинами, але однією з них є визнання доказів недопустимими та неналежними у зв'язку з порушенням визначеного Кримінальним процесуальним кодексом України порядку їх збирання. Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посылатися суд при ухваленні судового рішення. А тому всі докази, що отримані на підставі недопустимих доказів, також є недопустимими та неналежними. Розуміння цього причинно-наслідкового ланцюжка, закладеного у визначеному порядку доказування, набуває особливого значення, коли йдеться про отримання зразків для експертизи.

В умовах перманентних змін Кримінального процесуального Кодексу України та відсутності достатнього обсягу напрацьованої та узагальненої слідчої і судової практики, а також чітко окреслених меж і форм застосування легітимного примусу під час проведення процесуальних дій, отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні має доволі проблемний характер. У зв'язку з чим реалізація цієї процесуальної дії нерідко призводить не лише до збирання неналежних доказів, а й до суттєвих порушень прав учасників кримінального провадження.

З огляду на окреслені проблеми, очевидним вбачається актуальність дисертаційного дослідження Басюк Лариси Олександрівни, присвяченого детальному та комплексному дослідженню процесуальних та організаційно-тактичних аспектів отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні та розробці дієвого інструментарію у вигляді криміналістичних рекомендацій для суб'єктів доказування щодо ефективного використання такого процесуального інституту з метою ефективного вирішення завдання кримінального провадження.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Ознайомлення з дисертацією та науковими публікаціями дозволяє стверджувати про логічну структуру роботи, що дало можливість здобувачці всебічно й повно дослідити обрану тему у межах визначеного предмету та обсягу дисертаційного дослідження. При написанні роботи авторка проаналізувала достатню кількість джерел (94 найменування), ґрунтовно та критично дослідила роботи науковців за визначеним напрямом, що забезпечило вирішення важливої наукової задачі, отримання відповідей на актуальні й суттєві для науки, правоохоронної та судової практики питання, формулювання пропозицій та рекомендацій щодо подальшого вдосконалення наукових, нормативно-правових та організаційно-тактичних аспектів отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними, які становлять статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Експертної служби МВС України, Офісу Генерального прокуратора, Державної судової адміністрації України за період 2016–2023 роки; узагальнені матеріали вивчення 256 кримінальних проваджень, у яких отримувалися зразки для експертизи за аналогічний період з Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Івано-Франківської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Київської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької областей, м. Києва; зведені дані анкетування 125 слідчих, 67 спеціалістів-криміналістів Національної поліції України.

Результати наукового дослідження апробовано на міжнародних та міжвідомчих науково-практичних конференціях та опубліковано у десяти наукових публікаціях, зокрема, п'ять наукових статей – у фахових виданнях України в галузі юридичних наук та міжнародних наукових виданнях, п'ять - тези виступів на наукових конференціях. Отже, дисертаційне дослідження Басюк Л.О. виконане на високому науковому рівні, а публікації здобувача відображають всі аспекти предмета дослідження.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. У дисертації Басюк Л.О., з огляду на наявні основні положення теорії криміналістики й узагальнення слідчої і судової практики, на монографічному рівні сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій щодо отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні.

Робота має наукову новизну, яка полягає в тому, що вперше:

– обґрунтовано доцільність розробки нормативно-правового регулювання для застосування мобільних ДНК-лабораторій (із застосуванням технології RAPID DNA «ANDE 6 C»), найшвидшої та повністю автоматизованої системи типування ДНК, яка може створювати генетичні профілі з зразків біологічного

походження та дає можливість у короткий термін провести дослідження та детальний огляд вилучених зразків;

– визначено слідчі ситуації, які можуть виникнути в ході розслідування, пов'язані з необхідністю відібрання зразків із речей і документів, і потребуватимуть різного підходу щодо оптимальної лінії поведінки суб'єкта розслідування та застосування напрацьовань криміналістичної тактики: 1) речі і документи перебувають у власності, володінні або користуванні державних, комунальних підприємств, установ, організацій; 2) речі і документи перебувають у власності, володінні або користуванні фізичних осіб, юридичних осіб приватної форми власності. За вказаними слідчими ситуаціями запропонований перелік заходів для належного забезпечення цієї слідчої (розшукової) дії та організаційно-тактичних засад підготовчого, робочого та заключного етапів відібрання зразків із речей і документів, з урахуванням виду та природи самих речей і документів та методики подальшого експертного дослідження;

– запропоновано внесення певних змін щодо нормативно-правового регулювання отримання зразків у кримінальному провадженні: а) регламентація процесуального статусу (режиму) тіла неживої людини (трупа), у відповідній нормі КПК України; б) щодо виділення окремого виду зразків для експертизи – зразків з трупу, та встановлення чітко визначеного порядку отримання таких зразків для експертизи у кримінальному провадженні у ст. 245 КПК України; в) відносно чіткого визначення строків судового розгляду клопотання сторін кримінального провадження про надання тимчасового доступу до речей і документів, передбачених ч. 1 ст. 163 КПК України; г) доцільності отримання додаткової ухвали суду на проведення обшуку з метою відібрання зразків із речей і документів за умови відмови їх добровільного надання за ухвалою суду на тимчасовий доступ до речей і документів.

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які удосконалені та набули подальшого розвитку, але загалом,

в сукупності, забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Результати аналізу анотації та тексту дисертації, змісту публікацій Басюк Л.О. надають підстави для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих у ході наукового дослідження.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням дослідження, викладені у загальних висновках та висвітлені в опублікованих працях. Висновки дисертаційної роботи є логічним синтезом отриманих результатів, а запропоновані криміналістичні рекомендації базуються на висновках дослідження.

Зроблені Басюк Л.О. висновки, за окремими розділами та в цілому за всією роботою, мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими, викладені авторкою чітко, коректно і змістовно.

Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації, є належна методологія дослідження. Основою для виконання роботи слугувала система всезагальних, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, що забезпечило оптимальне врахування специфіки об'єкта й предмета дослідження, зокрема: історико-правовий – для розкриття поглядів учених різних часів на проблеми, що стосуються предмета дослідження (підрозділ 1.1); порівняльного аналізу – під час узагальнення різних підходів учених щодо сутності ключових понять та категорій (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); системно-структурний – для розкриття порядку отримання зразків із речей, документів та біологічних зразків особи (підрозділи 2.1); соціологічні (інтерв'ювання, анкетування, опитування) – для з'ясування позиції практичних працівників щодо проблемних аспектів отримання зразків для експертизи (розділи 1-3); статистичні (групування, зведення, аналіз

кількісних показників) – для узагальнення результатів соціологічних досліджень, вивчення матеріалів кримінальних проваджень, правозастосовної та судової практики (розділи 1-3).

Методи дослідження були використані комплексно, що забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості положень, які розроблені в дисертації.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними.

Отже, результати дисертаційного дослідження Басюк Л.О., які виносяться на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Наукові результати і положення, що виносяться на захист, одержані завдяки широкому використанню різноманітних методів наукового дослідження, аналізу масиву нормативно-правових актів, які регламентують кримінальне провадження та правоохоронну діяльність, наукових праць в галузі криміналістики, судової експертизи, кримінального процесу, захисту прав людини.

Постановка завдань, визначення об'єкту та предмету наукового пошуку є чіткими і зрозумілими та цілком відповідають вимогам до наукових робіт даного різновиду. Завдання наукової праці здобувачкою загалом виконані, загальна мета досягнута.

Поставлені наукові завдання вирішені на високому методологічному рівні, а вирішення заявлених завдань забезпечило набуття дисертанткою компетенцій, необхідних для відповідності науковому рівню доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень теоретичних і практичних засад отримання зразків для експертизи у

кримінальному провадженні як дієвого засобу криміналістичної тактики у контексті сучасного кримінального процесуального законодавства України та відповідності діяльності правоохоронних органів міжнародним стандартам правосуддя.

Сформульовані висновки й пропозиції впроваджено та використовуються:

– у правозастосовній діяльності – для підготовки нормативно-правових та організаційно-розпорядчих актів щодо удосконалення криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних проступків (акт Управління дізнання Національної поліції України від 12.06.2023);

– у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження питань цієї теми (акт Національної академії внутрішніх справ від 23.06.2023);

– в освітньому процесі – під час підготовки лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з криміналістики, кримінального права, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, а також при проведенні різних видів занять з відповідних дисциплін у процесі підготовки бакалаврів і магістрів зі спеціальності 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників органів та підрозділів МВС України (акт Національної академії внутрішніх справ від 31.07.2023).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Басюк Л.О. викладена українською мовою та має чітку структуру, яка відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, кожен з яких поділяється на відповідні підрозділи залежно від поставлених завдань, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 203 сторінки, з них основного тексту – 165 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами. Анотація дисертації відповідає її змісту, адекватно відображає основні положення дослідження.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію дисертації.

У **розділі 1 «Теоретико-правові засади дослідження проблем отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні»** авторкою проаналізований стан наукових досліджень проблем отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні та встановлено, що в Україні відсутні системні комплексні дослідження цієї сфери суспільних відносин на монографічному рівні. Зазначено те, що вчені Галаган В. І. та Козак О. В. присвятили свою увагу кримінально-процесуальним аспектам отримання зразків для експертизи та розкрили у певному обсязі вказану проблематику на монографічному рівні. Дослідник Коропецька С. О. розглянула проблемні аспекти кримінального процесуального та криміналістичного характеру, пов'язані з отриманням лише зразків біологічного походження у кримінальному провадженні. Окремим аспектам отримання деяких видів зразків для експертизи, необхідність в яких виникає під час розслідування кримінальних правопорушень, в тому числі організаційно-тактичним основам примусового відібрання зразків різного роду, присвятили свої роботи такі українські вчені: П. Є. Антонюк, А. О. Антошук, О. В. Баулін, Н. С. Карпов, Л. Т. Котляренко, В. В. Рогальська та інші. Але, проаналізувавши наявні наукові доробки, авторка обґрунтовано доходить до висновку про те, що

зазначені напрацювання в комплексі не розкривають змісту обраного предмета дослідження (стор. 37).

В п. 1.2. дослідниця обґрунтовує позицію щодо: процесуальної сутності отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні - як слідчої (розшукової) дії; та криміналістичної – як засобу криміналістичної тактики. В результаті такого підходу запропоновано авторське визначення отримання зразків для експертизи, під яким розуміється – слідча (розшукова) дія, що спрямована на збирання доказів-зразків із конкретного об'єкту (речовини) і виступає засобом криміналістичної тактики, через який реалізуються не лише напрацювання криміналістичної теорії, але й особистісна професійна компетентність суб'єкта розслідування. Доведено, що отримання зразків для експертизи, як засіб криміналістичної тактики, складається з чотирьох взаємопов'язаних етапів, які забезпечують збирання надійних та достовірних доказів: 1) підготовчого; 2) безпосереднього проведення (робочого); 3) фіксації результатів; 4) оцінки одержаних результатів (стор. 44).

Далі, аналізуючи встановлений в КПК України порядок доказування, авторка виділяє три групи слідчих ситуацій на підготовчому етапі отримання зразків для експертизи, які потребуватимуть слідчого рішення щодо відповідної організації проведення цієї слідчої (розшукової) дії: 1. Необхідність в отриманні зразків виникає для проведення експертизи за рішенням суб'єкта розслідування. 2. Необхідність в отриманні зразків виникає для проведення експертизи, ініціатором якої виступає сторона захисту, а за рішенням суду отримання зразків доручено слідчому, який здійснює розслідування. 3. Необхідність в отриманні зразків виникає повторно для проведення експертизи за результатами проведеного порівняльного дослідження, зразки для якого були отримані негласно (за правилами ст. 274 КПК України «Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження»).

Наприкінці першого розділу, авторка, досліджуючи природу та сутність тактичних прийомів, а також критерії їх допустимості при застосуванні для

забезпечення ефективності отримання зразків для експертизи, доходить до висновку, що допустимість тактичного прийому, як засобу криміналістичної тактики, заснована на його психологічній природі. Дослідниця розглядає тактичний прийом як такий спосіб поведінки суб'єкта, що залишає альтернативний варіант поведінки для інших учасників кримінального провадження. Таким чином, лише наявність добровільного вибору особи щодо виконання певних дій, на думку дослідниці, є запорукою допустимості використання будь-якого тактичного прийому. У зв'язку з чим під основними критеріями допустимості використання тактичних прийомів авторка пропонує розглядати: законність, етичність та моральність, наукову обґрунтованість. А вибірковість та пізнавальну цінність відносить до вимог, що висуваються до тактичних прийомів, як елементів криміналістичної тактики (стор. 69).

У розділі 2 «Процесуальний порядок отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні» аналізуються різні погляди вчених на сутність та види зразків для експертизи у кримінальному провадженні та пропонується авторське розуміння зразків для експертизи, як то: матеріальний об'єкт (певна кількість об'єкта) або матеріально фіксоване відображення самого об'єкта чи його проявів, отримані у визначеному кримінальним процесуальним законом порядку, які характеризуються сукупністю ознак і властивостей, що дозволяють вирішувати певні експертні завдання при проведенні експертизи у кримінальному провадженні (стор. 73).

Розглядаючи отримання зразків для експертизи як засіб криміналістичної тактики, авторка доводить, що така класифікація зразків для експертизи, яка дійсно має суттєве значення (оскільки визначає порядок отримання таких зразків, а, відповідно, й гарантує належність і допустимість зібраних доказів), закладена в процесуальний порядок їх отримання та закріплена в ст. 245 КПК України (стор. 74). Відповідно до встановленого порядку авторка виділяє таким чином: зразки речей; зразки документів; біологічні зразки особи. В подальшому, спираючись на наявні наукові розробки та актуальну судову

практику, дослідниця доводить, що під біологічними зразками особи слід розуміти всі зразки, пов'язані з життєдіяльністю особи як біологічної істоти: зразки відбитків пальців рук, почерку, мовлення і голосу особи, відбитки зубів, відбитки будь-яких поверхонь тіла людини (губ, ліктів, ступень ніг тощо), запахові сліди людини, а також усі зразки біологічного походження у їх класичному розумінні (слина, кров, сперма, піт, волосся, нігті тощо) (стор. 77-78).

Проводячи аналіз виділених законодавцем видів зразків для експертизи у кримінальному провадженні, дисертантка констатує відсутність такого виду зразків для експертизи, як зразки з мертвого тіла людини (трупа), що створює передумови для збирання неналежних та недопустимих доказів (стор. 79). У зв'язку з чим авторка акцентує увагу на необхідності внесення системних змін до Кримінального процесуального кодексу України, які б чітко регламентували процесуальний статус (режим) тіла неживої людини (трупа), а також виділення окремого виду зразків для експертизи – зразків з трупа, та встановлення чітко визначеного порядку отримання таких зразків для експертизи у кримінальному провадженні (стор. 83).

Аналізуючи встановлений КПК України порядок отримання зразків речей і документів для експертизи, авторка зазначає на певні об'єктивні недоліки, що закладають підстави для конфліктних слідчих ситуацій, пов'язаних з великим тактичним ризиком втрати доказів. Що, в свою чергу, вимагає від суб'єкта розслідування застосування певних засобів криміналістичної тактики у вигляді як окремих тактичних прийомів, так і тактичних комбінацій з метою досягнення мети цієї слідчої (розшукової) дії та розслідування, в цілому. Основним таким недоліком дослідниця вбачає відсутність закріплених в КПК України строків розгляду судом звернення сторін кримінального провадження про тимчасовий доступ до речей і документів (за правилами якого здійснюється відібрання зразків з речей і документів для експертизи). Крім цього Басюк Л.О. наполягає на необхідності

додаткової уваги законодавця в частині: 1. доцільності ухвали слідчого судді, суду на обшук у разі відмови добровільного виконання ухвали суду на тимчасовий доступ до речей і документів з метою отримання з них зразків для експертизи; 2. неможливості отримання стороною обвинувачення зразків з речей і документів, що перебувають у користуванні підприємств, установ і організацій державної і комунальної форм власності, шляхом витребування (стор. 119-120).

Наприкінці другого розділу авторка вдається до аналізу міжнародних стандартів в сфері дотримання прав людини при примусовому отриманні зразків для експертизи, зазначаючи на проблемний характер такої процесуальної дії, з огляду на відсутність закріплених на рівні кримінального процесуального законодавства форм і меж застосування легітимного примусу.

В результаті такого дослідження встановлено, що основним міжнародним стандартом щодо застосування примусу, в кримінальному провадженні є неприпустимість будь-яких дій, що створюють умови або призводять до приниження честі і гідності особи, завдають шкоди її життю та здоров'ю, а також такі дії, що визначаються як катування. Ступінь, форма та межа законного примусу, до якого можуть вдаватися правоохоронні органи з метою виконання своїх обов'язків щодо боротьби з кримінальною протиправністю, повинні бути пропорційними меті, що досягається. У зв'язку з чим в роботі обґрунтовується позиція, що законний примус, при отриманні зразків для експертизи, повинен розглядатися учасниками кримінального провадження, як винятковий засіб отримання доказів, та має знайти своє відображення в криміналістичних рекомендаціях щодо організаційно-тактичного забезпечення проведення цієї слідчої (розшукової) дії (стор. 122).

У розділі 3 «Тактика отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні» розглянута низка особливостей організаційно-тактичного забезпечення отримання виділених раніше видів зразків для експертизи у кримінальному провадженні, що спрямована на подолання

проблемних аспектів, обумовлених недосконалістю існуючого порядку їх отримання. Так, пропонуючи систему тактичних прийомів для забезпечення мети слідчої (розшукової) дії, що досліджується, при відібранні зразків речей і документів, дослідниця виділяє наступні слідчі ситуації, що потребують різного підходу до їх вирішення: 1) речі і документи перебувають у власності, володінні або користуванні державних, комунальних підприємств, установ, організацій; 2) речі і документи перебувають у власності, володінні або користуванні фізичних осіб, юридичних осіб приватної форми власності (стор. 127).

В подальшому, досліджуючи тактику отримання зразків для експертизи при відібранні біологічних зразків особи, авторка пропонує різну лінію поведінки суб'єкта розслідування, в залежності від характеру відібрання таких зразків: добровільного чи примусового. При відібранні біологічних зразків особи, за умови добровільного їх надання, запропонована тактична комбінація, що складається із системи тактичних прийомів, яка створить у особи, біологічні зразки якої необхідно відібрати, відчуття максимального комфорту, безпеки та захищеності під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії (стор. 149-152).

В подальшому в п. 3.3. авторкою, в ході аналізу проблемних аспектів примусового відібрання біологічних зразків особи, обумовлених відсутністю визначених в КПК України меж і форм застосування примусу, відстоюється позиція щодо неможливості застосування примусу слідчим, прокурором, працівником оперативного підрозділу, а лише – працівниками спецпідрозділів Національної поліції України, які уповноважені на застосування примусу, на відміну від працівників органів досудового розслідування та суду (стор. 157-158).

Далі в ході дослідження доводиться, що у разі необхідності примусового відібрання біологічних зразків особи оптимальною лінією поведінки слідчого, прокурора є направленість на схиляння особи до добровільного надання

біологічних зразків (стор. 161). І лише після застосування тактичної комбінації, спрямованої на переконання особи щодо добровільного надання біологічних зразків, якщо вона все ж таки підтвердила свою незгоду добровільно надати біологічні зразки, - застосовується легітимний примус, і біологічні зразки відбираються примусово, якщо це не стосується зразків почерку, голосу та мовлення (які неможливо відібрати примусово з урахуванням природи таких зразків).

Наприкінці кожного розділу та всієї дисертації Басюк Л.О. наводяться висновки, в яких конкретно характеризується зміст досліджених питань. Висновки відповідають завданням та меті дисертаційного дослідження, мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими і характеризуються високим рівнем достовірності.

Необхідно зазначити, що кожний розділ дисертаційного дослідження має свою наукову значимість, слугує науковим підґрунтям для наступного розділу та у результаті об'єднання усіх розділів утворюється цілісне дослідження, що є основою для вирішення практичного завдання – розкриття сутті проблеми отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні.

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що дисертація Басюк Лариси Олександрівни відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Басюк Лариси Олександрівни на тему «Отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні» можливо використовувати в освітньому процесі юридичних закладів вищої освіти, в науково-дослідних розробках, при підготовці наукових публікацій та монографій, плануванні досліджень за цим напрямом, а також правотворчі та правозастосовній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, вважаємо за доцільне висловити кілька міркувань та побажань:

1. У розділі 2 дисертаційного дослідження, аналізуючи процесуальний порядок отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні, авторка лише звертає увагу на об'єктивні недоліки визначеного порядку та наголошує на необхідності його зміни. Однак при цьому не пропонує конкретних пропозицій щодо внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (окрім як встановлення чіткого терміну розгляду судом клопотання сторін кримінального провадження щодо доступу до речей і документів з метою відібрання з них зразків).

2. Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України (ч. 2 ст. 71) однією з визначених законодавцем цілей залучення спеціаліста до кримінального провадження є надання безпосередньої технічної допомоги у формі відбору зразків для проведення експертизи. Дисертантка, розглядаючи організаційно-тактичні аспекти відібрання різного виду зразків для експертизи, в цілому зазначає на можливість залучення спеціаліста, зокрема при відібранні біологічних зразків особи. Разом з тим в роботі в повній мірі не відображена значущість залучення спеціаліста до отримання зразків для експертизи для кінцевого результату цієї слідчої (розшукової) дії.

Перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації. Представлена дисертаційна робота є завершеною науковою працею. Сформульовані у ній рекомендації та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході ознайомлення як з дисертаційним дослідженням, так і з науковими публікаціями фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Басюк Л.О. на тему «Отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Басюк Лариси Олександрівни на тему «Отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково-обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці та вирішенні проблем отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні. Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам: «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283); наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року); «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її авторка – Басюк Лариса Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ:

**Професорка кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент
20.12.2023**

Поліна АНТОНЮК

